

Nuri **Salık**
nurisalik@gmail.com

İDLİB'DE SON DURUM VE TÜRKİYE'NİN KONUMU

TÜRKİYE'NİN SURİYE GEÇİCİ HÜKÜMETİ KANALIYLA İDLİB'DEKİ VARLIĞINI PEKİŞTİRMESİ HEM İLERLEYEN DÖNEMLERDE SALGININ TÜRKİYE İÇLERİNE TAŞINMASINA MANİ OLUNMASI HEM DE MÜLTECİ KAMPLARINDA BAŞ GÖSTERECEK YAYGIN ÖLÜMLERİN ÖNÜNE GEÇİLMESİ İÇİN ELZEMDİR. BU ÇERÇEVEDE, TÜRKİYE'NİN DÜNYA SAĞLIK ÖRGÜTÜ'NE İDLİB'DE ORTAK ÇALIŞMA TEKLİFİNDE BULUNMASI OLDUKÇA ÖNEMLİ BİR ADIMDIR.

Türkiye ve Rusya arasındaki mutabakat çerçevesinde; İdlib'deki M4 Karayolunda, kara ve hava unsurlarının katılımıyla 12'nci Türk-Rus Birleşik Kara Devriyesi icra edildi. (20 Mayıs 2020)

Türkiye, Ağustos 2016'da başlattığı Fırat Kalkanı Harekatı ile birlikte Suriye'de sahaya inmiş ve güney sınırları boyunca

ca faaliyet gösteren DEAŞ ve YPG/PKK gibi terör unsurlarına karşı güç kullanımına dayanan bir stratejiyi hayata geçirmiştir. Ankara'nın Suriye politikasında görülen bu değişim, Türkiye'nin bir yandan ulusal güvenliğine yönelik tehditleri bertaraf etmesini, öbür yandan 10 yıldır süren Suriye krizinin çözümünde kilit aktör haline gelmesini sağlamıştır. Türkiye, Ekim 2019'da başlattığı Barış Pınarı Harekatı ile ABD'yi Kuzey Suriye'de büyük oranda devre dışı bırakmış ve Suriye'nin kuzeyindeki PKK varlığını bitirmiştir. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ile Rus lider Vladimir Putin arasında Ekim 2019'da imzalanan Soçi Mutabakatı ile Suriye'nin kuzeyinde Türkiye'nin güvenlik endişelerini gideren ve Türkiye'yi tatmin eden bir statüko oluşturulmuştur. Oluşan bu yeni statüko, Türkiye ile Rusya arasındaki uyumun sahada çözüm üretme kapasitesini ortaya koyarken, gözlerin yeniden Suriye krizinin düğümünü oluşturan İdlib'e çevrilmesine neden olmuştur. Zira Ekim 2019'dan Haziran 2020'ye kadar geçen süreçte İdlib'de yaşanan gelişmeler hem Türkiye'nin Suriye politikasının hem de Türkiye-Rusya ilişkilerinin birinci gündem maddesi olmuştur. Bu yazıda, 5 Mart 2020'deki Türkiye-Rusya mutabakatının ardından İdlib sahasındaki son durumu

ve Türkiye'nin İdlib'deki konumunu koronavirüs (Covid-19) salgını bağlamında mercek altına alacağız.

Türk-Rus Ortak Devriyesi

Kuzey Suriye meselesinin Cumhurbaşkanı Erdoğan ile Rus lider Putin arasında Ekim 2019'da varılan Soçi Mutabakatı'yla büyük oranda çözülmesinin hemen akabinde Suriye rejimi İdlib'e ele geçirmeye yönelik saldırılarına hız verdi. Rusya'nın ve İran destekli Şii milislerin desteğini arkasına alan Esed rejimi, 19 Aralık'ta İdlib'e yönelik büyük bir askeri operasyon başlatmıştır. Rejimin yürüttüğü operasyonlar neticesinde, muhalif gruplar geri çekilmek zorunda kalırken İdlib'de silahlardan arındırılmış bölgede Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK) tarafından kurulan birçok gözlem noktası rejimin kontrol ettiği alan içinde kalmıştır. Rusya-İran-Rejim üçlüsünün İdlib'e gerçekleştirdiği saldırının insani bilançosu oldukça ağır olmuş, yaklaşık 1 milyon kişi Türkiye sınıra doğru göç etmek zorunda kalmıştır. Türkiye, bu hamleyle karşı sahadaki kazançlarını korumak ve yeni bir insani kriz yaşanmasını önlemek amacıyla İdlib'deki askeri sevkiyatını artırırken, Suriye Hava Kuvvetleri'nin 27 Şubat 2020'de İdlib'in güneyindeki Baylun köyünde TSK unsurlarına gerçekleştirdiği hava saldırısında 34 askerimizin şehit edilmesi büyük bir infiale yol açmıştır. Rusya, saldırıda herhangi bir müdahalesinin olmadığını bildirirken, Türkiye bu

Rejimin İdlib'in güneyine yönelik bir saldırı hazırlığı içinde olduğu haberlerinin dolaştığı bugünlerde radikal örgütlerin M-4 üzerindeki saldırılarının devam etmesi Rusya, İran ve Esed rejiminin ekmeğine yağ sürecektir. Böyle geniş çaplı bir operasyonun başlaması durumunda yeni bir mülteci krizinin ortaya çıkması kaçınılmazdır.

menfur saldırı sonrasında Esed rejimini silahlardan arındırılmış bölgenin dışına atmak amacıyla Bahar Kalkanı Harekatını başlatmıştır. SIHA'ların ve topçu birliklerinin yoğun bir biçimde kullanıldığı harekatta binlerce rejim unsuru etkisiz hale getirilmiştir.

TSK'nın rejim unsurlarını hızlı ve etkili bir biçimde geriletmesi diplomasi masasının yeniden kurulmasına zemin hazırlamıştır. Cumhurbaşkanı Erdoğan ile Rusya lideri Putin arasında 5 Mart'ta Moskova'da varılan mutabakatla taraflar arasında ateşkes sağlanmış, M-4 karayolunun kuzeyinde ve güneyinde 6 kilometre derinliğinde bir güvenli bölge tesis edilmiş ve M-4 karayolu üzerinde Türk-Rus ortak devriyelerinin başlatılması konusunda anlaşmaya varılmıştır. Ancak Moskova Mutabakatı Türkiye'yi memnun etmekten uzak kalmıştır. Rejimin askeri operasyonlar neticesinde elde ettiği kazanımlar bu mutabakat ile onaylanmış ve rejim silahlardan arındırılmış bölgenin dışına çıkmamıştır.

İdlib'de faaliyet gösteren ve azımsanmayacak bir toprak parçasını kontrol eden Heyet Tahrir Şam (HTŞ) ve Hurras ed-Din gibi radikal gruplar Türk-Rus mutabakatından rahatsızlıklarını dile getirirken, M-4 karayolundaki ortak devriyeleri sabote etmek için sivil halk kılığına girerek oturma eylemi düzenlemişlerdir. Zaman zaman TSK unsurlarına da saldırı düzenleyen gruplar 19 Mart 2020'de 2 Türk askerini şehit etmişlerdir. Sahada yaşanan sıkıntılara rağmen M-4 karayolu üzerinde 15 Mart'ta başlayan Türk-Rus ortak devriyeleri devam etmiş ve Mayıs sonuna kadar toplam 12 devriye faaliyeti başarıyla gerçekleştirilmiştir.

İdlib'de Koronavirüs Süreci

5 Mart Moskova Mutabakatı'nın ardından İdlib'de sükunet büyük oranda sağlanırken, Çin'in Wuhan kentinde Aralık 2019'da ortaya çıkan ve hızla tüm dünyaya yayılan

Suriye'nin kuzeyinde Covid-19 tedbirleri kapsamında, Sivil Savunma ekipleri, çadır kentler, hastaneler ve okullarda dezenfeksiyon çalışması yaptı. Fırat Kalkanı ve Zeytin Dalı Harekatı Bölgesi ile İdlib'deki mülteci kampları dezenfekte edildi. (21 Nisan 2020)

Covid-19 pandemisi İdlib'de de büyük endişeye neden olmuştur. Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) sık sık İdlib'deki insani trajedinin altını çizirken, koronavirüs nedeniyle İdlib'de 100 bin insanın hayatını kaydebileceğini ifade etmiştir. Pandemi tehlikesi, Türkiye sınırındaki kamplarda zor şartlar altında yaşayan mülteciler arasında da büyük bir kaygıya yol açmıştır. Esed rejimi, 2019'dan itibaren İdlib'e yönelik saldırılarında özellikle hastaneleri hedef almış ve İdlib'in sağlık altyapısının yüzde 70'ini tahrip etmiştir. Sadece 2019'da düzenlenen saldırılarda 85 hastane rejim tarafından tahrip edilmiştir. Şu anda İdlib'de aktif olarak faaliyet gösteren sadece 3 hastane bulunmaktadır. Suriye Görev Koordinatörlüğü'nün verdiği bilgilere göre yaklaşık 4 milyon kişinin yaşadığı İdlib'de bin 689 hastane yatağı, 243 yoğun bakım ünitesi, 107 solunum cihazı, 32 izolasyon ünitesi bulunmaktadır. Nüfusa kıyaslandığında bu rakamların oldukça düşük olduğu aşırıdır. İdlib'deki nüfusu büyük oranda kontrol eden HTŞ destekli sözde Kurtuluş Hükümeti, koronavirüsün yayılmasını engellemek için bazı adımlar atsa da farklı gruplar arasındaki çekişmeler salgın önlemlerini de olumsuz etkilemiştir. Örneğin, HTŞ ile Hurras ed-Din grubu arasında yaşanan rekabet salgın önlemlerinde de etkisini göstermiştir. Hurras ed-Din'in virüs nedeniyle İdlib'de camilerin kapatılması düşüncesine muhale-

fet etmesi neticesinde Ramazan ayında camilerde teravih namazı kılınmıştır.

Türkiye'nin gelecekte İdlib'den gelecek tehditleri bertaraf edebilmesinin ve daha büyük bir mülteci akınına engellemesinin yolu sahadaki HTŞ ve Hurras ed-Din gibi radikal unsurların mutlak surette dizginlenmesinden geçmektedir. Türkiye-Rusya mutabakatını göz ardı ederek kontrolsüz hareketlerde bulunan ve zaman zaman M-4 karayolunu açık tutma faaliyeti yürüten TSK unsurlarına sivil halk kılığına girerek saldırılar düzenleyen radikal gruplara yönelik caydırıcı tedbirlerin alınması elzemdir. Bu örgütlerin sahadaki etkinliğinin artması ve Kurtuluş Hükümeti gibi sözde idari yapıların güçlenmesi ilerleyen dönemlerde kurulacak diploması masasında Türkiye'nin elini zayıflatma potansiyeli taşıyan konular olarak bir kenara not edilmelidir.

Türkiye'nin tamamen insani kaygıları göz önünde bulundurarak sivil halkın zarar görmemesi adına İdlib'de çatışmaların alevlenmesini engelleme gayretinin bu örgütlerce suistimal edilmesinin önüne geçilmelidir. Rejimin İdlib'in güneyine yönelik bir saldırı hazırlığı içinde olduğu haberlerinin dolaştığı bugünlerde radikal örgütlerin M-4 üzerindeki saldırılarının devam etmesi Rusya, İran ve Esed rejiminin ekmeğine yağ sürecektir. Böyle

Esed rejimi, 2019'dan itibaren İdlib'e yönelik saldırılarında özellikle hastaneleri hedef almış ve İdlib'in sağlık altyapısının yüzde 70'ini tahrip etmiştir. Sadece 2019'da düzenlenen saldırılarda 85 hastane rejim tarafından tahrip edilmiştir. Şu anda İdlib'de aktif olarak faaliyet gösteren sadece 3 hastane bulunmaktadır. Onların da kapasitesi yetersizdir.

geniş çaplı bir operasyonun başlaması durumunda Türkiye'nin sahadaki sivil halkı koruması ciddi manada zorlaşacak ve yeni bir mülteci krizinin ortaya çıkması kaçınılmaz olacaktır. Türkiye bu ihtimale karşı İdlib kent merkezini de kapsayan yeni bir güvenli bölgenin kurulması alternatifini gündemine almak durumundadır. Zaten Ankara'nın M-4 karayolunun kuzeyinde kurduğu gözlem noktaları bu alternatifin güçlü bir şekilde masada olduğunu göstermektedir.

Covid-19 pandemisinin İdlib'deki insani krizi derinleştirilmesi yüksek bir ihtimal olarak karşımızda durmaktadır. Türkiye gerek sağlık altyapısı gerekse sağlık hizmetlerindeki organizasyonel kapasitesi çerçevesinde İdlib'in kuzeyinde yaşayan sivil halka pandemi sürecinde el uzatacak yegane aktördür. Türkiye, Kızılay ve AFAD gibi kuruluşlar üzerinden pandemi süreci öncesinden itibaren belligede ortaya çıkan insani krizi hafifletme iradesini gösteren bir politika takip etmektedir. Türkiye'nin Covid-19 pandemi sürecini başarıyla yürütmesi, İdlib'deki kalıcılığına pozitif katkı yapacak bir başarı olarak değerlendirilmelidir. Şam rejiminin İdlib halkı bir tarafa kontrolü altında tuttuğu nüfusa bile sağlık hizmeti verme noktasında yaşadığı acizlik ortadadır. Bunun yanı sıra, bölgede faaliyet gösteren HTŞ destekli sözde Kurtuluş Hükümetinin de Covid-19 salgınıyla mücadele edemeyeceği aşırıdır. Bu nedenle, Türkiye'nin Suriye Geçici Hükümeti kanalıyla İdlib'deki varlığını pekiştirmesi hem ilerleyen dönemlerde salgının Türkiye içlerine taşınmasına mani olunması hem de mülteci kamplarında baş gösterecek yaygın ölümlerin önüne geçilmesi için elzemdir. Bu çerçevede, Türkiye'nin Dünya Sağlık Örgütü'ne İdlib'de ortak çalışma teklifinde bulunması oldukça önemli bir adım olarak kaydedilmelidir. Salgın ekseninde atılacak hamlelerin, Türkiye'nin askeri pozisyonuna uzun vadede yapacağı katkı da gözden kaçırılmaması gereken bir diğer noktadır. **K**